

lepota opetovanja

zoran đerić

Sedam samostalnih segmenata koji slede nisu povezani samo naslovom i rukom koja ih ispisiuje. Zajedničko svim autorima (osim što pišu na srpskom ili hrvatskom jeziku) je objavljivanje DRUGE pesničke knjige. Dakle, nije više u pitanju fenomen PRVE knjige, slučajan izbor, već opredeljenje za književnost kao poesis, pokušaj d se uspostavi kontinuitet u objavljivanju, da: — opetovanje novih pesničkih dela bude potreba i obaveza, radost stvaraočima a novi zadatak kritičarima, uz proveru ranije iznesenih teza, njihovu potvrdu ili osporavanje. DRUGA knjiga znači i izvesnu književnu afirmaciju, pretpostavlja jasniju,

čvršću pesničku koncepciju; zaživljavanje pesničkog procesa, profiliranje određene osobenosti postaje ars poetica, samostalna po statusu i slobodna po delovanju (Edward S. Casey).

DRUGA knjiga je pravi trenutak kada bi trebalo da se susretnu pesnik i kritičar. Ne tako sudbonosan, kao kad je u pitanju prvenac, ali tek sada bitan jer treba da prevaziđe nezainteresovanost za nova imena i mlade pesnike, da uvuče čitaoc u nova iskušavanja: uverljivošću svog vokabulara, vrednujući književni sadržaj, pomerajući se, najzad, a tako i čitaoc pomerivši, izvan granica skeptične neutralnosti (Ihab Hassan).

Milenko Stojičić: »Psalmi i prokletstva«; »Svetlost«, Sarajevo, 1988.

»Uvek se počinje reprodukcijom«, primetio je Jacques Derrida, i zaista: stihovi i metafore Milenka Stojičića (*stočeni u noćnom nepokoju*) rezultat su moći ponovnog proizvođenja slova, slogova, reči i čitavih nizova pesničkih rečenica. Iz jednog duhovnog nemira uspostavlja se drugi ne/mir koji imenuje novom knjigom. »Psalmi i prokletstva« nisu samo ponovno oživljavanje u svesti (i na hartiji) ranije doživljenih (pročitanih) sadržaja, nisu samo rekonstrukcija određenih duhovnih stanja i saznanja, već pokušaj da se na pedesetak stranica (dakle u mnogo manjem razmeru) u isto toliko pesničkih tekstova sačuvaju od zaborava trenuci nadahnuća, promišljanja i lirskog zaključivanja.

Književnost se, naravno, ne može podvesti pod reproduktivnu umetnost ili veštinu, a njenu sposobnost da nadoknadi delimično ili potpuno oštećene, zaboravljene ili zapostavljene sadržaje, smislove, svetove — ne smatramo reproduktivnom, već produktivnom. Stvaralačka delatnost tek malobrojnim je primerima: retki su oni za čije pisanje pronalazimo divljenje, izričemo sublimne sudove i ničim ne ugrožavamo suverenost. Stojičić je svestan te činjenice (i sam se bavi književnim ocenjivanjem), ne mora da se pravda i priznaje svoje Sumnje, Greške — još je rano da se zaključuje da li je njegova poezija *krik Izabranog*, ili *šapat Posvećenog*, *Prava Vjera*, *Prava Odluka*, *Prava Težnja*, *Prava Sabrana*, *Pravi Život*?

Može se reći: druga pesnička knjiga Milenka Stojičića je zanimljiva lirski celina sastavljena od tri segmenta — u prvom od njih,

»*Osam vječnih uplitanja*« (s mogućnošću da se čita i kao »Osam vječnih pitanja«) nalaze se auto-poetički tekstovi, pitanja smisla i besmisla, nemogućnosti *Pera* i *Mastila*, direktna obračanja (zavodenja) čitalaca, saučesnika i himne Bogu (nadahnuću) — u drugom, »*Rodni listovi psalmi i prokletstva*«, kroz dvadesetpet tekstova, nalik na biblijske psalme, pesnik ispituje svoj rodoslov, unosi u svoju *Pješčanu Bilježnicu* saznanja do kojih je došao, oduševljenja i razočaranja, svoj kodeks smernosti i vernosti, *kršten jezikom*, *obežan liturgijskim krikom* — u *trećem*, koji nosi naziv »*Buduće kratke priče*«, zatičemo pet-šest kraćih tekstova, složenih kao proza, ali ipak poetskih, gusto organizovanih nizova sa unutrašnjim rimama i prepoznatljivom melodijom.

Umesto rezimea, napomenuću: Milenko Stojičić je rođen 1956. godine u Dragoraju, kod Ključa. Živi i radi u Banjaluci. Pored poezije (prvu knjigu pesama »Stilus« objavio je 1984. godine u Beogradu, edicija 2Pegaz« Književne omladine Srbije) piše prozu (1986. godine u izdanju sarajevskog izdavača »Veselin Masleša« objavljen mu je roman »Uštapi«, a banjalučki »Glas« mu je 1987. godine štampao zbirku pripovedaka pod nazivom »Knjiga od živog mesa«) u kojoj je, na osnovu vidljivih pokazatelja (prikazi i književne nagrade) postigao zapaženije uspehe.

Biće da je Stojičiću bliža književnost kao mimesis, njen pripovedački diskurs, opisne paradigme (Lennard Davis) i blik komunikacije koji nije direktan (neposredan kao poezija) već je osamostaljen kao »tekst«, svojevrsna umetnička korespondencija.

Staniša Nešić: »Mitologije«; »Književne novine«, Beograd, 1988.

Šest je godina između dve knjige Staniše Nešića. O prvoj (»Otvaranje prstena«, Književna omladina Srbije, Beograd, 1982) izrečeno je puno pozitivnih mišljenja, njen autor je svrstan u red zanimljivijih pojava novije srpske književnosti, a poema »*Zlatna nit*« uvrštena u nekoliko izbora (antologija) poezije. Nesumnjivo afirmaciju u određenim krugovima nije pratila

izdavačka praksa ili politika. Brojni su pesnički tekstovi Staniše Nešića objavljivani u književnoj periodici, čitani, možda i »proveravani« (kao samostalne celine, kao književne činjenice ili aduti) pre nego što su se našli između korica druge knjige, »Mitologije«, objavljene (sad već) pre dve godine.

Nešić i dalje prti stazu koju je sebi zacrtao: nizanje stihova, sli-

kovnih asocijacija, usavršavanje mehanizma tzv. dugih pesama. Na tom tragu ostali su »zameteni« mnogi mladi pesnici (recimo Nedeljko Mamula, od njegove prve knjige »Pećinski ukrasi« proteklo je već desetak godina, pa i Dušan Radak, koji u novim knjigama nije uspeo da ponovi efikasnost svojih dugih pesama iz ranijih knjiga). »lavine« je uspeo da pokrene jedino pesnik poput Miodraga Pavlovića (naročito spevom »Divno čudo«), a dugim pesmama uspešno se oglašava i (u mnogom drugačiji) Matija Bećković. Do novih jedanaest poema, kroz lirsko-epске smetove probio se Staniša Nešić (tridesetogodišnjak, u punom naponu snage, reklo bi se).

Zaista, u duhu prethodnih poređenja možemo primetiti da su to fascinantni nanosi stihova, »destruiranih reči, stvari, pojmova, značenjskih sistema, simbola, arhetipova i artefakata, od počela do neposredne savremenosti« (Mihajlo Pantić).

Poema »*Elementi*«, na primer, započinje Genezom, učenjem o vatri i kretanju, a završava na groblju automobila, na savremenom civilizacijskom smetlištu. Polazeći od arhetipa, rušeći i podižući hramove, podjednako Razumu koliko i ljudskoj Gluposti, stižemo i do poslednjih primera i uzroka koji prate zagadivanje prirode i nuklearnom katastrofom. Čak i kad je redosled obrnut, prsten je zatvoren. Od stvaranja sveta do njegovog uništenja, s pesničkog stanovišta, ne protekne ni stotinu stranica, dovoljno je hiljadu stihova.

Nikola Vujčić: »Disanje«; »Prosveta«, Beograd, 1988.

Ako izuzmemo bibliofilsko izdanje sa crtežima Igora Fistrića (»Novi prilozi za autobiografiju«, 1983) puno je vode proteklo od pojave »Tajanstvenog strelca« iz 1980. godine do »Disanja«, objavljeno u »Prosveti«. U međuvremenu je Vujčić uređivao časopis »Znak«, bio glavni i odgovorni urednik »Književne reči«, napravio nekoliko panorama mladog srpskog pesništva.

Druga knjiga Nikole Vujčića našla je na oprečna mišljenja: od afirmativnih do onog koje mu osporava poetsko suštastvo i suvislost. »Stil je fiziognomija duha«, primetio je Schopenhauer. »Stilske greške u tudim delima treba otkrivati kako bismo ih izbegli u sopstvenim«. Na takvom sam stanovištu koje izbegava afektaciju u književno-kritičkim tekstovima, jer ona pravi previde, stvara privide, u svakom slučaju — ne pruža pravu sliku o jednom delu.

7 Svako delo je otisak autora. Od dubine tih otisaka, njihove autentičnosti i neponovljivosti, od svojstva koja su bitna — zavisi i opšti kvalitet. Jednom bleđi a drugom jasniji olovni slog štampanih knjiga (danas sve češće foto-slog, odnosno otisak laserskog štampača) polazna je osnova, kako za onog koji piše, tako i za one koji čitaju. Stvarne dimenzije jednog autorskog otiska nije lako sagledati. Najpre se uočavaju površnosti i omaške. Formalna strana (na primer: dužina stihova, nazivi i ras-

va. Apokalipsa je neizbežna. Ali i ponovno »otvaranje prstena«.

Nizanje Nešićevih stihova je sugestivno: i sami naslovi su rečiti — MEGAPOLIS, PENTAGON, KRAJ KONCERTA. A posle APOKALIPSE je stvaranje iznova, nova prilika za pesnika. Ponavljanje nije više učiteljica života. Svet je stvoren da bi se opevao. Kada se jednom sve(t) opeva potrebno ga je uništiti, da bi se počelo iznova. Nisam katastrofičar, ni cinik — jednostavno, razvijam pojedine teze. Književnost je vid slobode, a izazovu inicijalne situacije, post-apokaliptične, post-civilizacijske teško je odoleti. Na taj način se približavaju mitski i savremeni pesnik, vežite težnje da se ispunu praznina i udahne novi život.

U Starom zavetu stvaranje otpočinje Svetlom, u Novom — Rečju, u Nešićevom slučaju stihom (uzdahom, usklikom) koji tu istu svetlost dočekuje i imenuje: »o čista svetlosti«, a malo dalje i funkcionalise: »ti oživljavaš mrtve/ ti pevaš na viru/ snažiš slabe i slabiš snažne/ ti prožimaš kosmos«. Na kraju poeme »*Mitologije*«, kojom se istoimena knjiga zatvara, jedino što ostaje, posle svega, je svetlost, neprestano kruženje čiste materije.

Ovakva nastojanja Staniše Nešića su, kao što je već primećeno, izvan puteva savremenog srpskog pesništva, dakle, usamljena. Najvećim delom svojih dugih pesama zaveruju podršku i okrepljenje jednom čitalačkom/ saučesničkom zdravicom: živi bili i dugo pili!

pored strofa, pesama i ciklusa) može da zaintrigira ili da ostavi čitaoca indiferentnim. Omaške su štamparske, lektorske i korektorske (one druge su predmet ili stila ili neznanja, previd ili nebitnost). Suština je u pažljivom isčitavanju. Ne treba zaboraviti ni motivaciju, kao ni činjenicu da »pismo proizvodi svog čitaoca« (Barbara Johnson). Dakle, svaki tekst »zahteva« određenog čitaoca ili pred čitaoca stavlja izvesne prohteve. I književnost je konvencija, zar ne?

Novi tekstovi Nikole Vujčića čitljiv su i razgovetan pomak u odnosu na ono što je do sada pisao. Sa najuspešnijim mestima iz prve knjige, pojedine pesme iz »Disanja«, one sa temom vode i vazduha, uspešno korespondiraju. Zaukupljenost tom tematikom, snagu njene metafrike, koja se ogleda u neuhvatljivosti, amorfnosti, Vujčić prenosi na jezik i njegova izražajna sredstva. Tekst je rešetka na kojoj se kristališu, stvaraju oblici, istovremeno: artikuliše njihov smisao — pisanje kao određena egzistencija.

Upravo taj lični pečat, lirski nota, uz investiranje u istraživanja različitim smislovima, leksičke i sintekstičke potencije, čine Vujčićevu poeziju imanentnom.

Potvrđuje svoju pripadnost poeziji Nikola Vujčić i ovom knjigom, naročito pesmama »*Opis grada*«, (*svetlost*), kao i drugim koje nemaju naslova, ili sadrže stihove koji će — ih odvesti do svojih čitalaca.

Zorica Radaković: »U mraku mrtav čovjek«;
Biblioteka »Quorum«, Zagreb, 1989.

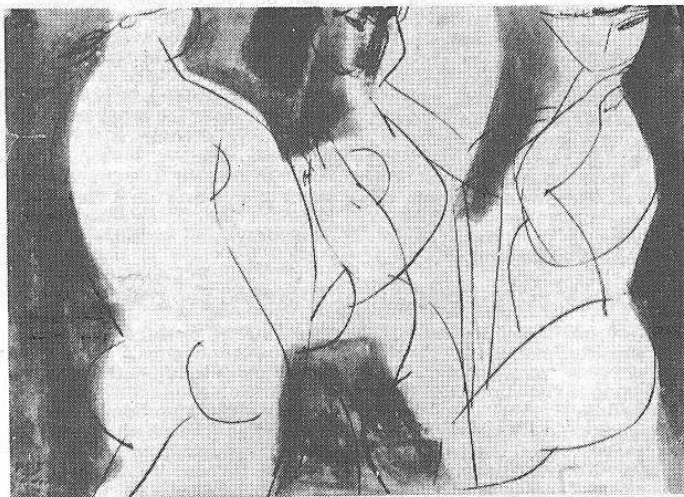
Tekstualnu potragu (D. Rešicki) započela je Zorica Radaković (rođena 1963. u Sinju) knjigom »Svaki dan je sutra« (Quorum, 1984) — projektom o kom je izrečeno dosta pohvala. Od tada je proteklo pet godina, tako da se u drugoj knjizi steklo poprilično pesama koje nam svedoče o produktivnosti (120 stranica) ali i o njihovoj referencijalnosti (to je jedan od načina na koji pesnik opšti sa svetom, sa drugima; odsustvo komunikacije ponekad zna biti i presudno, da ne kažem kobno, kako za pesnika, tako i za njegovo delo). Emotivno obojene one, u najuspelijim trenucima, prestaju da budu sredstva opštenja, da bi postale njihov cilj (Pierre guirand), odnosno da bi poprimile svoje prave funkcije — poetske, tj. estetske. Zato se one mogu »razumeti i osetiti«, jer imaju izvesnu logiku (Zorica Radaković nije inhibirana pred apercepcijom — ona shvata šta joj se dešava, a svesna je istih pojava i kod drugih), ali i izražajnost koja je analogijska, subjektivna, motivisana, ponekad proizvoljna i aločična.

Suprotnosti idu zajedno, **intelligere**, organizovane tako da ne unose pomatnju u čitanje i prima-

nje pesničkog teksta. Boljoj percepciji, uz to, doprinose veze Zorice Radaković sa drugim medijima (tv, film, pozorište, rock muzika, fotografija i umetnost uopšte). Zahvaljujući tim proizvedima naših čula i naših funkcija (kako ih naziva McLuhan) poezija Zorice Radaković dobija na aktuelnosti (post-modernosti), na neposrednosti, čitljivosti, produbljuje svoja značenja pojednostavljajući ih.

Ona je i hot i cool, dakle — pod izvesnom temperaturom: »vruća« od reklama, *riječnika svetla*, od citata i samocitata, svojevrsnih pesničkih grafiti; »hladnog« pogleda i jezika, *koji su osporeni smislom*; nešto »toplija« kada je njena tekstualna poruka emotivno gušća.

Zaista, knjiga »U mraku mrtav čovjek« može se dobro čitati iz ovih makluanovskih kategorija: u ovom, sve nezadržljivijem prelasku u hladnu kulturu, ova poezija zaslužuje topao prijem. Premda koketira s hladnim medijima (tv, video spotovi), u sebi je sačuvala ljubav za fotografiju, film i pisanu reč, naravno, poslednje Mohikanec iz vruće kulture koji se, na moju radost, još uvek dobro drže, **fresh looks**.

milos bajic

Ivan Cvetanović: »Raspeće kruga«;
»Jedinstvo«, Priština, 1989.

Poezija još uvek nije iscrpela sve mogućnosti jezika. Pesnici nedovoljno koriste taj potencijal. Jeziku se treba stalno vraćati: svaki stvaralac bi, recimo, mogao ponekad da proveri izvesna lingvistička i filozofska stanovišta izvedena iz autentičnih pesničkih dela, iz reprezentativnih poetika, iz neprikosnovene jezičke građe. Trebalo bi uvek započeti proučavanje jezika od nule (možda onako kako je to činio Wittgenstein usredsređujući pažnju na efekte diskursa, iz reprezentativnih poetika, iz neprikosnovene jezičke građe. Trebalo bi uvek započeti proučavanje jezika od nule (možda onako kako je to činio Wittgenstein usredsređujući pažnju na efekte diskursa, iz reprezentativnih poetika, iz neprikosnovene jezičke građe. Trebalo bi uvek započeti proučavanje jezika od nule (možda onako kako je to činio Wittgenstein usredsređujući pažnju na efekte diskursa, iz reprezentativnih poetika, iz neprikosnovene jezičke građe.

situacijom — naslov prvog ciklusa i prve pesme u knjizi je NEMUŠTI JEZIK — ali ne kao nešto što je nepoznato, nerazumljivo, pa ga treba dekodirati — »nemušti jezik« je za njega tek pretpostavka da postoji jezik biljaka i životinja kojim se one interno sporazumevaju, nezavisno od naših nastojanja da prodremo u njihovu tajnu, da proniknemo u smisao njihovog »jezika«. Cvetanović ostaje po strani. On nema ambicije da iskoristi drukčije »azbuke«, jezičke releje, paralingvističke kodove i neke druge moguće znakove. Taj »drugi« jezik prihvata kao nešto dato, ali nesvesno, unutrašnje, ne usudujući se da probudi određenu mentalnu aktivnost koja je psihička, ali za njega ne i poetska realnost.

Ipak, najuspelije pesme pripadaju upravo tom i takvom doživljaju subjekta. Za njega svet nije izmišljotina, već je stvaran, iako ga ne može dodirnuti, iako se ne

može uveriti (i razuveriti) u istinitost (lažnost) njegovog postojanja.

I u prvoj knjizi »Pokretne stepenice« (objavljenoj u ediciji »Pegaz«, 1983. godine) Cvetanović je zaokupljen tek tim pojavnim svetom i njegovom prolaznošću (običnim ljudima i događajima, uobičajenim situacijama i predmetima). Ostale su nedovoljno uočene, kako tada, tako i ovog puta, mentalne naspram fizičkih posledica, unutrašnji svet duha naspram

spoljašnjih i telesnih realiteta (R. D. Laing). To jeste, prevashodno, predmet metapsihologije, ali je i doživljaj od koga startuje umetnost.

Poezija je svoj uzrok, ali i sopstvena posledica. Ukoliko želi da ostane i stekne poetsku validaciju (punovažnost koja mu nije osporavana, ali nije ni verifikovana) Ivan Cvetanović (pre 32-e godine rođen u Nišu) moraće o tome da povede više računa.

Žarko Dimić: »Svetac na stolu«;
»Krovovi«, Sremski Karlovci, 1989.

»Anarhičan i haotičan svet sadašnjice postaje mitiska panorama, postaje paradoksalni slikovni prostor« (Voss) u kom se ne pamte više otac i majka, spaljuje na sveći kalendar sa slikama svetaca, luta

Mladi pesnik iz Sremskih Karlovaca, Žarko Dimić, nesumnjivo je nadarena i kreativna ličnost za koga je dejstvo umetnosti (istovremeno i njena svrha) svojevrsno intenziviranje osećanja života (A. Wellmer). Bilo kojoj pesmi da se obratimo, a naročito onim boljim (*»Kuća od kartona«*, *»Na prstima noći«*, *»S ocem«*) zatičemo situaciju iz života, pomalo melanholičan naglasak. Ta neodoljiva melanholija karakteristična je i za njegovu prethodnu knjigu »Svitac na žici« (1988), ali tek sada dolazi do pravo preliivanja slika iz »senzitivne aktuelnosti« (Dietmar Voss) u osmišljen pesnički tekst.

Miljenko Jergović: »Uči li noćas neko u ovom gradu japanski«;
NIP »Zadrugar«, Sarajevo, 1990.

Za moto svoje druge pesničke knjige Miljenko Jergović uzima izjavu: »Ja fotografišem da bih otkrio kako će nešto izgledati kada je fotografisano« (Garry Winogrand). Dodajmo joj još nekoliko drugih izjava američkih fotografa: »Svako bi hteo dati određenu sliku sebe, ali ispadne drugačije, i ta druga slika je ona koju ljudi gledaju« (Diane Arbus); »Uvek sam fotografisao ljude koje sam nalazio oko sebe« (Robert Mapplethorpe); »Trebalo bi ljude poučiti da spoznaju svet oko sebe, kako bi postali svesni svog izbora, kako deluju i zašto deluju« (Cindy Sherman).

Najmladi u ovom izboru od sedam drugih pesničkih knjiga (rođen 1966. godine) Miljenko Jergović je pesnik na kog sam tipovao pišući pre dve godine o njegovoj prvoj knjizi pesama »Opservatorija Varšava« (objavljenoj u Zagrebu 1988. godine, nagrada »Goran« za mlade pesnike). Sad je, evo, prilika da proverim neke od tada izrečenih sudova.

»Granice prizora«, prvi ciklus u knjizi (čini mi se da bi to bio adekvatniji naziv ovoj knjizi), sadrže tridesetak pesama koje su svojevrsna pesnička dagerotipija: trajni otisci pojedinih prizora iz svakidašnjice, još uvek žive porodične slike, iako posrebrene još nisu požutele. Posmatrane kroz blagonaklonu, uvećanu dioptriju, one su tu da bi nas zavodile. »Zavodne koje je u toku naglašava »privatnost«, ističe Lipovetsky. Predmet zavođenja i ovih pesama je jezik: on je prozračan (to je zahtev ovog vremena), objektivna i spokojna (koliko to može biti), »jedan semantički lifting«.

Pesnik, baš kao i fotograf, uvažava individualne razlike i čuva

pogledom i mislima nad kašikom supe, a »prag kućni je barka sa mapom sveta kao jedrom«. Svaka od tih slika uspostavlja sopstveni smisao. Istovremeno — sve one teže jednoj celini, nazovimo je metaforički — kosmičkom. To je celina kojoj imaginacija teži. Književnost je mora uvažavati, tvrde postmoderni teoretičari. Jer je to prostor u kom se spajaju (i razdvajaju) naše težnje i naša dostignuća. Imaginacija je udomljenost (bez zidova) usled zblje (Ihab Hassan), »Omogućuje Odsustvo, poštuje Napukline — čini da uvek prekoracujemo nove pragove« sazdaajući celinu, ljudsku.

Na takvom jednom »kosmičkom« tragu nalazi se »Svetac na stolu«, druga knjiga Žarka Dimića, koja je primerena njegovom senzibilitetu koliko i poeziji koja se sve glasnije i jasnije oglašava sa karlovačkih »krovova«.

ih, kao osobinu ljudskosti. Oči su, na primer, osobenost koju bi Jergović voleo da istakne i sačuva (vajarima zamera da ne umeju i ne uspevaju da prenesu njihov sjaj, njihovu živost, njihov govor).

Svoju majku, baku, svoje snove i anđele, stanice u vremenu, prizore iz svakodnevnog života želi da sačuva Jergović u svakom trenutku svestan svog izbora, situacije oko sebe i svih koji su se u njoj zatekli (naročito onih najdražih). Nekad su to tužne scene, uozbiljene, a drugi put smešne, čak karikaturne. Deluju na nas svojom zatečenosti, spontanosti. Ipak nisu dokument (umetničko delo je samo uzgred dokument, Benjamin), jesu pesnička činjenica. Takvi kakvi su, stvarni ili izmaštani, svedeno, preuzeti neizmenjeni ili transformisani, pre privlačni nego odbojni — svedoče o jednoj sentimentalnosti; istupaju na trenutak iz svog vremena i zastupaju vanvremenost, jedan drukčiji zanos. Na jednoj strani je voajerizam, a na drugoj mladenačka narcisoidnost.

Primetna sterilnost, ohladenost ovih stihova, s kojom treba biti oprezan, tvori, posebno u drugom ciklusu, po kome je imenovana knjiga — »Uči li noćas neko u ovom gradu japanski« — slabije učinke. Telegrafski stil Miljenku Jergoviću nikako ne priличи. Ono što pleni u njegovim tekstovima narativnog je oblika (denotativnih, preskriptivnih i deskriptivnih itd. jezičkih elemenata, Lyotard). Bilo bi dobro da stane, da se distancira od novih tekstova, da uzme ponovo dah za pesme poput pojedinih iz knjige »Opservatorija Varšava«, kakvih je u ovom rukopisu malo.